Diſcrimina.

ſonitum ſine mente, ut patet in infantibus & loquacibus alitibus. *Dabar* ferè ſine reſpectu ad alterum: *Amar* nonnunquàm alterum connotat; quia homo ſecum quit loqui, ſed nequit niſi alteri dicere. Alij Hebræi aſtruunt, *Dabar*, ſeu loqui eſſe enumerationem diſpoſitionis, ſeu ordinis alicuius rei, vel hiſtoriæ: *Amar*, ceu dicere, ipſam diſpoſitionis ac ordinis enuntiationem. Alij denique dicere tantùm extendunt ad res communes; & loqui non niſi ad ſanctiones momenti maximi. In Biblia igitur tam *Amar*, quàm *Dabar* promiſcuè inveniuntur. Diſcrimen dicendi & loquendi apud Latinos videſis, ſi tanti eſt, apud Marc. Varron. 4. de *Ling. Latin.* cap. 7.

26 Loqui in Sacra pagina multifariàm accipitur, de quo egimus fusè, *Tom. 3. Tautolog.* 3. à n. 5. modò tantùm agendum de aliquibus acceptionibus, ibi in hunc locum meditanter omiſſis. *Loqui de aliquo*, eſt alicuius mentio in bonum. Ierem. 31. 20. *Si filius honorabilis* (*Si*, imperfecta oratio eſt, per Apoſiopeſim, vel Euphemiſmum, ut illud Ezechiel. 20. 39. *Si in hoc non audieritis me*: ubi pendula oratio, ſine animi expreſſione, in maiorem expreſſionem animi: quare iuxta dicta loc. cit. *T.* 12. *n.* 17. & 18. ſubintelligendum eſt aliquid, ut in præſenti, *Si*: q. d. Etſi facta facta, adhuc *filius honorabilis*) *mihi Ephraim; quia ex quo locutus ſum de eo, adhuc recordabor eius: conturbata ſunt omnia viſcera mea ſuper eum*: igitur de illis quos animus averſatur, dicit David: *Nec memor ero nominum eorum per labia mea*: Pſalm. 16. 4. Sic igitur dici ſolet: Obliviſcitur ſerò, qui dilexit aliquandò. Lenocinatur memoria cordi benè volenti. Ezechiel. 38. 17. *Tu ergo ille es, de quo locutus ſum in diebus antiquis, ut adducerem te ſuper eos.* Et cap. 39. 8. *Ecce venit & factum eſt: hæc eſt dies, de qua locutus ſum.* Gaudium exprimitur & complacentia. In hunc ferè ſenſum reducitur *Loqui ad cor*: Ideſt, loqui iucunda, cordi grata, quæ vocat Pſaltes Regius *Deſiderium animæ*: Pſalm. 20. 3. quaſi optata nunciare, aut dicere, queis cor molleſcat, & levetur à mœſtitudine: *Loquimini ad cor Ieruſalem, & advocate eam*: Iſai. 40. 2. *Oſee.* 2. 13. *Amos*, 3. 8. & 2. *Paralip.* 30. 22-32. 6. Hebr. in illud Geneſ. 50. 21. *Eos blandè ac lenitur eſt locutus*, legit: *Locutus eſt ad cor eorum*, Huiuſmodi alloquium idem eſt ac ſolatium. Thren. 1. 2. *Non eſt, qui conſoletur eam.* Hebr. *Qui alloquatur. Eccl.* 4. 1. *Vidi lachrymas innocentium, & neminem conſolatorem.* Novarin. in *Umbr. Virgin.* num. 1654. *Et neminem alloquentem.* Apuleius lib. 4. *Metam.* etiam inſit: *Eam ſic verbis alloquuntur*: pro conſolantur: Euripides in *Herad.* v. 575. *Alloquio allocutura.* Econtrà uſurpatur *Super aliquem loqui*: *Super* Idem tunc quod *Contrà*. Thren. 1. 5. *Dominus locutus eſt ſuper eam.* 2. Reg. 12. 11. *Super te de domo tua.* Pſal. 82. 4. *Super populum tuum malignaverunt conſilium*: & (pro *ideſt*) *cogitaverunt adverſus ſanctos tuos.* Iſai. 37. 22. *Verbum quod locutus eſt Dominus ſuper eum*: Sennacherib, ſcilicèt. Ierem. 11. 17. *Dominus locutus eſt ſuper te malum.* Etiam apud Profanos. Virgil. 8. *Æneid.* verſ. 245.

Apoſiopeſis & Euphemiſmus.

Quid loqui de aliquo?

Ad cor?

Super aliquem?

Virgil.

——Superque immane baratrum
Cernatur: trepident immiſſo lumine Manes.

Propert. Tacit. Petron.

Propert. *lib.* 3. *Eleg.* 7. v. 11. *Volucres ſuper Oſſa*: & 4. Eleg. 4. v. 91. *Super obruit armis.* Tacit. 4. *Hiſtor.* cap. 69. *Super caput legiones.* Petronius in *Satyr.* ait: *Super nos fortuna negotium curat. Novaculam ſuper iugulum.* Indicatur ſimili phraſe tædium, & multoties implacabile odium. Vividè 2. Reg. 13. 33. *Amnon ſolus mortuus eſt, quoniam in ore Abſalom erat poſitus.* Vernaculè: *Le trabia ſobre ojo*; anceps opportunitatis in vindictam: natàque occaſione intulit damnum, quippe in indicem, pridem iam locutus ſuper eum.

Participium pro Adverbio.

27 Dum iungitur verbo verbi participium, vel gerundium, ut vidimus ſæpe, epitaſis notatur: tuncque exponitur quodcunque additum per adverbium. Ita diluit præſentem Pleönaſmum Alapid. *Loquens locutus ſum*: ideſt, *Certè locutus*: q. d. firmiter decreveram. Patet, quùm Deus noluit accipere obſequium David de ædificando templo: igitur 2. Reg. 7. 7. dixit: *Nunquid loquens locutus ſum ad unam de tribubus Iſraël, dicens*: *Quare non ædificaſtis mihi domum cedrinam?* In participio verbi claret adverbij ſignificatio; velut ſi diceret: Aliquando, aliquomodò, vel indirectè ſaltem, etſi filios Iſraël cumulaverim bonis; dixi potentioribus, ut mihi templum erigerent? Indicatur perſpicuè, 1. Paralip. 17. 6. quo loco adverbium adhibetur pro participio: *Nunquid* (ait) *locutus ſum ſaltem uni Iudicum Iſraël?* Hebr. & Caietan. *Nunquid verbum locutus ſum?* Ideſt, nec verbum: penitus tacui. Aliter ego, dum *loquens locutus ſum* de domo Abiathar: omninò decreveram, firmiterque ſtatueram Sacerdotium

Prima expoſit.

meum in eius familia manere. Ita dixi. Unde Malnend. legit: *Dixeram quidem omninò decreveram.* Liquet ergo huiuſmodi expoſitione, præter infrà dicenda, quomodò delicandus huiuſmodi Idiotiſmus, & alij affines modi loquendi Hebraicâ dialecto. Uſquequaquè occurrit *Dicere dicendo*: & in loc. cit. nuper: *Loquens locutus, dicens.* Tunc igitur participium extremum eſt particula exegaſica, exergetica, ſeu expoſitiva, quaſi dixeris *Nimirùm, Scilicèt*, &c. Matth. 2. 17. *Dictum eſt per Prophetam dicentem* (intellige, dictum eſt per Prohetam ſcilicèt) *Vox in Rama audita eſt*, &c. Luc. 14. 3. *Ieſus dixit dicens*: nimirùm, *Si licet, ſabbato curare?* Ierem. 11. 7. *Conteſtans* (coràm, videlicèt) *conteſtatus ſum.* Idem in Hebræo, dum obijciuntur verba æquivalentia, 2. Reg. 3. 24. *Abijt & receſſit*, quod idem eſt, ac abire pacificè, de quo egimus *Tautolog.* 2. n. 11. in Hebr. legitur per infinitivum, *Abijt ambulare*; per gerundium, *Abijt eundo*: per participium, *Iens receſſit*: & denique per adverbium, *Liberè abijt.* In Vulgato ſæpe invenitur econtrà verbum pro participio. Eccli. 24. 12. *Qui creavit me, requievit* (ideſt, requieſcens) *in tabernaculo meo, dixit mihi.* Alibi participium pro verbo. Ruth. 4. 17. *Congratulantes & dicentes*: pro congratulantes dicebant. 1. Cor. 12. 2. *Ducebamini euntes*: Rom. 12. 11. *Spiritu ferventes, Domino ſervientes, ſpe gaudentes*, &c. hoſt eſt, fervete, ſervite, gaudete: idem, 2. *Cor.* tot. *cap.* 10. Hi modi loquendi manant ex eo, quò Hebræi indicativis carent; qua de cauſa utuntur participijs.

Maluend.

Exergaſia. Matth. 2. 17. Luc. 14. 3. Ierem. 11. 7.

Infinitivò, gerundium, & participium pro Averbio.

Verbum pro participio, & econtrà.

28 Aliud in Tautologiam cogitandum. *Loqui loquendo*, præut arbitror, innuit aſſertionem decreti firmiſſimè (ſubintellecta conditione, ut ſupra diximus) ſubſiſtentiæ Sacerdotij in domo Abiathar, modò filij eius ſtarent in ſtatus perfectione: Hiſpanicè: *Dì, empeñè mi palabra.* Non irrita, q. d. Dominus, verba mea: fidem oppignoravi. Sic igitur ut pollicita rata permanere ſignentur; 3. Reg. 8. 15. dicit Salomon: *Locutus eſt ore ſuo ad David patrem meum, & in manibus eius perfecit.* Iſai. 40. 5. *Os Domini locutum eſt.* Idem *Mich.* 4. 4. Additur ſiquidem inſtrumentum neceſſarium, dum in alijs teſtimonijs exponitur participium, ut in & ex utroque dicendi ſtylo notetur ſubſtantis permanentia promiſſionis. Quæ de Dei labijs procedunt, firmiſſima ſunt, ita ut ſufficiat dixiſſe, in effectus infallibilitatem: Ezech. 17. 21. *Ego Dominus locutus ſum.* Iſai. 1. 2. *Dominus locutus eſt.* Idem *Ioel*, 3. 8. Zachar. 7. 13. *Factum eſt, ſicut locutus eſt.* Ubi notandum, non ſolùm factum quod dixit, ſed ſicut dixit: *Ore locutus es, & manibus perfeciſti.* 3. Reg. 8. 24. Ideſt, facta perfectè, & profectò, quæ à Domino dicta. Sic igitur quod ſimpliciter dictum per *Loqui*; addito gerundio, adverbio, participio, vel ſuppoſito neceſſario, indicat non tam dictum, quàm in dictis dicentis conatus & propoſitum: equidem cùm verba ex mente ſint; idem eſt *loquentem loqui*, vel *loquendo loqui*; quòd meditatò, ac libera mente loqui, cunctis circunſpectis; ut tranſeat enuntiatione verborum in audientium notitiam, quicquid à ratione meditatò decretum. Occurrit alia ſiccine expoſitio in teſtimonia n. anteced. memorata. *Dixit dicens*: Hoc eſt, meditanter locutus. *Dictum per Prophetam dicentem*: ideſt, conſultò, cordis intuitu, cogitatò, mente perſpicua, conſideratione perfectà, ubi ſine umbris intellectio, quippe non dicta affectionis, nec affectationis, fuco; ſed claré prævidens omnia. Haud facilitate affectuum verba prolata, ſed animadverſione diſcuſſa. Ezech. 33. 10. *Sic locuti eſtis, dicentes*: nimirùm, præmeditatò locuti. Haud aliter illud: *Devotione devovimus*: ſcilicèt, ſeriò, conceptis verbis, ſine violentia devovimus, vel os aperuimus Domino in huſmodi votum, & locuti ſumus animo deliberato, ac perfectà deliberatione. Eadem phraſis invenitur & eodem ſenſu in Philone Bibl. *Dominus dixit ad eos dicens.* Imò Sophocl. in *Aiac.* v. 751. illà utitur: *Sic dixit Minerva dicens.* Etiam in *Antigon.* v. 1063. proponenti Creoni, *Si dixerit dicens*; reſpondit Tyreſias: *Incitabis me immobilia per mentes loqui.* Et Euripides in *Ion.* v. 1336. *Quæcunque dices, dices.* Elucet in promiſſionibus, aut ſimplicibus vervis immotum & immobile, quod loquendo dicitur: unde ſenſus teſtimonij ſacri erit: Firmiſſima ſanè in promiſſione Sacerdotij verba mea; equidem dicens dixi, ac *loquens locutus ſum, ut domus tua & domus patris tui miniſtraret in conſpectu meo uſque in ſempiternum.* Promiſi ex animo, non ore tantùm, ſed pectore, cordi aptatà linguà. Ita pomum Perſicum dicatum Iſidi, ait Plutarch. de *Iſid. & Oſirid.* ut concordia oris & cordis ſignaretur. Vide Pier. Valerian. lib. 54. cap. 18. Ioach. Camerar. *Centur.* 1. Emblem. 44. Carol. Cluſium in *Hiſpan. obſerv.* Alciat. *Embl.* 142. & Picinell. lib. 9. cap. 27. Unde Seneca, *Epiſt.* 75. de ſenſu locutionis, & locutione ſenſus, ſubdit: *Hæc ſit propoſiti noſtri ſumma.*

Loqui Deum ore, vel loqui loquentem pro ratificatione promiſſionis.

Luc. 14. 3.

Act. 23. 14.

Phil. Bibl. Sophocl. Euripid.

Secunda expoſit.

Cordis & oris coniugium, rationale.

Senec.

29 Quod nos adverbij appoſitione in vim verbi exprimendam facimus, ferè linguæ Orientales gerundio, participio, aut verbi geminatione perficiunt; ita ut non tam facta aut prolata, quàm animi conatum, affectuſque vehementiam in prolatis, factiſque præ ſe ferant: quapropter huiuſmodi ſtylus ſapit iuramenti conditionem. Sæpe

Loqui loquẽ tem pro iuramento, & ſentẽtiæ firmitate.

utique in Scriptura, loqui Deum, pro iuramento uſurpatur: Numer. 14. 17. *Sicut iuraſti, dicens*: Hebr. *Sicut locutus eſt.* Maluend. *Sicut locutus fuiſti ad dicere.* Ideſt, uti vidimus, *ſicut dixiſti dicens*, vel *loquens locutus es*, Tautologicè, ut vult Lyranus, Richelius verò legit: *Sicut cum iuramento promiſiſti.* Adi Lorinum hìc, repetitione enim verborum indicatur iuramentum: & cum iurata fruſtrari non liceat; huiuſmodi ſtylus oſtendit Dei immutabilem ſententiam. Vel apud Profanos uſus.

Virgil.

——— Manent immota tuorum
Fata tibi, Cernes urbem & promiſſa Lavini
Mœnia, ſublimemque feres ad ſidera cœli
Magnanimum Æneam. Neque me ſententia vertit.

Succinit Virgilius, 1. *Æneid.* v. 261. Priùs Homerus, 1. *Iliad.* à v. 524. de Iove ſponſore ait:

Homer.

Iam tibi capite annuam, ut confidas.
Hoc enim ex me cum immortalibus maximum
Signum: non enim meum revocabile, neque fallax;
Neque ſine exitu quodcunque capite annuam.

Alludit in morem olim iurantium, qui indicem, vel totam manum cœlum verſus extollebant, quaſi eo ſigno, maximè teſte cœlo, ſtaturi promiſsis. Cicero in *Verrem, 6.*

Manum vel digitum levare forma irrevocabilis promiſſionis.

Digitum (inquit) *tollit Iunius patruus.* Vide Eraſm. *Chil.* 3. *Centur.* 4. *Adag.* 14. & Briſſon. de *Formul.* lib. 1. & 6. In ſacris idem indicitur ritus. Geneſ. 14. 22. *Levo manum meam ad Dominum Deum excelſum*: Maluend. *Iuravi elatâ manu meâ ad Iehova.* Hoc igitur ſigno profitebantur ſe Deum præſentem habere, veritatis teſtem, ac falſitatis vindicem. Daniel, 12. 7. *Audivi virum, qui indutus erat lineis, cùm elevaſſet dextram & ſiniſtram ſuam in cœlum, & iuraſſet per viventem in æternum.*

Anthropopathos, & Somatopœia.

Idem Apocal. 10. 5. Ab humano more de Deo per anthropopathos dicitur quoque ritus. Exod. 6. 8. *In terram, ſuper quam levavi manum.* Numer. 14. 30. *Non intrabitis terram ſuper quam levavi manum meam, ut habitare vos facerem*: Denique Deuter. 32. 40. *Levabo ad cœlum manum meam, & dicam: Vivo ego in æternum.* Quo conſtat huiuſmodi ritu confirmari promiſsiones, ut haberentur rata, quæ deſignaverant verba.

30 Promiſſa ferè haud ſortiuntur effectum, vel propter fraudem contractus, vel propter pœnitentiam ex conſilij mutatione, vel propter impotentiam facultatis In

Obices promiſſorum.

Deo nulla prorsùm fraus: nequit fallere, nec falli. Non Deus volens iniquitatem. Quænam ergo excogitabilis impotentia in Omnipotente? Non erit impoſsibile apud Deum omne verbum, quod videtur hominibus impoſsibile. Mutatio conſilij in Deo nunquàm vel in promiſsis conditionatis; quoniam dum conditionem in effectum ſuppoſuit, vel in decreto abſoluto abſolutè non promiſit. Hinc iurè dicitur: *Non*

Quid ſit in Deo, pœnitudine non flecti?

eſt Deus quaſi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur. Numer. 23. 19. *Triumphator in Iſraël non parcet, & pœnitudine non flectetur: neque enim homo eſt, ut agat pœnitentiam.* 1. Reg. 15. 29. In decretis firmiter perſeverat; *eò* (ait Ierem. 4. 28.) *quòd locutus ſum: cogitavi, & non pœnituit me; nec averſus ſum ab eo.* Nihil enim ei novi accidit, ut meliora cogitet; nec aliquid melius ratiocinando reperit. *Ego locutus ſum, & adducam illud*: Iſai. 46. 11. *Quæ locutus ſum, incipiam & complebo.* 1. Reg. 3. 12. Homines, cùm illis virtus non ſit, quanta præſumptio virtutis; incipiunt, ſed meditata complere non poſſunt: qui ſubſannati ferè à Deo, uti arroganti Regi Tyri inſultat, Ezech. 28. 9. *Nunquid dicens loqueris, cùm ſis homo, & non Deus?* Conditio ergo Dei, eſt dicere loquendo: igitur ſi ſemel dicit, dictum efficacia factum: dixit Deus, *Fiat*, & factum eſt. *Geneſ.* 1. 3. *Pſalm.* 134.

Matth. 8. 8.

6-148. 4. Sic intelligitur illud Centurionis: *Tantùm dic verbo.* Sat quòd dicas. Verba potentis ſacramenta ſunt. Cognoſcit Deitatis potentiam, & loquentis efficaciam.

Verbum triplex.

Verbum tripliciter accipitur. Verbum ſubſtantiale, quod eſt Deus; verbum internum, quod eſt hominum & Angelorum; & verbum enunciatum prolatum verbis. De hoc loquitur Centurio pro virtute Dei loquentis. Optimè lectiones: Arabic. *Dic verbum tantùm.* Syr. *Dic verbo tenùs.* Brugenſ. *Iube Sermone; dic uno verbo; tantùm loquere.*

quere. Cui cuncta ſerviunt ad nutum, in ſalutem iacentis ſufficit verbum. Dicens loquitur cùm ſit homo & ſimul Deus. Dicit, verùm quorsùm *Verbo* additur? *Super-* *Tertia expoſitio.* *cilijs annuit Iupiter*: ait Homer. ubi ſupr. v. 528. Innuit quàm firma, quæ promittit Dominus: igitur vel verba ſuperflua, ſi ſat in effectum nutus. Promiſsionem acceperat perpetui Sacerdocij domus Heli: & cùm Dei verba habeant in decretis efficaciam, ſimulque promiſſorum nullam agat pœnitentiam; in firmitatem Pontificatus Summi in domo & familia Heli, dicitur meditatò, quòd *loquens locutus eſt.*

31 At incidimus in caveam. Perpende: *Loquens locutus ſum, ut domus tua &* Ubi ſupr. *domus patris tui miniſtraret in conſpectu meo uſque in ſempiternum: nunc autem dicit Dominus: Abſit hoc à me.* Videtur planè mutatio conſilij, quæ dicitur pœnitentia: equidem iuxta Tertullian. 2. Contr. *Marcion.* cap. 24. *Nihil aliud, quàm ſimplex* Tertull. *converſio ſententiæ prioris*; quam ſine imperfectione (quippe à dolore cordis, à perturbatione mentis patet aliena) Scriptura tribuit Deo, Geneſ. 6. 6. *Pœnituit eum, quòd hominem feciſſet.* 1. Reg. 15. 11. *Pœnitet me, quòd conſtituerim Saul regem.* Denique Ion. 3. 10. ubi: *Miſertus eſt ſuper malitia, quam locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit.* Hebr. *& pœnituit Dominum*, &c. de quo egimus *Tom. 2. Tautolog. 1. n. 2.* Aliter enim hìc cogitandum, quoniam in Deo nulla poſsibilis mutatio, nec ſententiæ prioris ſimplex converſio, iuxta illud Malachiæ, *Ego Dominus & non mutor.* In mutationibus decretis à Deo, Deus non mutatur, cùm *mutandarum rerum ſit immuta-* Malach. 3. 6 *bilis ratio, cuius eſt* (inquit Auguſtin. lib. 15. *Civ.* cap. 25.) *de omnibus omninò rebus* Auguſtin. *tam fixa ſententia, quàm certa præſcientia.* Decreta nunquàm ſunt conditionata, ſicut futura contingentia; ſed abſoluta, eſtò reſpiciant futura conditionata. Cuncta ſanè

Decreta Dei nunquàm cõditionata.

præſciuntur à Deo, & iuxta præſcientiam abſolutè decreta, quippe omnibus modis cognita; ſive futura, utpotè contingentia, fiant, vel non fiant; equidem ſi fiunt, iam expeditum decretum: & etiam quid agendum, decretum; ſi non fiunt: v. g. conditione in promiſsione ſervatâ, ſtandum promiſsis: ſin autem, non ſtandum. Utrumque Deus abſolutè decrevit. Dum neceſſarium iuxta irritas conditiones contraria agere, Deus non immutatur: perperàm immutatio conſilij, ſeu converſio, etſi ſimplex, ſententiæ prioris dici poteſt; dum exequitur quod decrevit, & etiam priùs decrevit, ubi iuxta prolatas conditiones promiſit. Haud ſanè poteſt cogitari conditionibus poſitis circa futura contingentia, aliquid abſolutè dandum; quin ſimul decernatur abſolutè negandum, ſi fruſtrentur conditiones: aliàs ſupervacuum eſſet, *Si feceris*, vel *non feceris.* Idem enim abſolutè decretum immutabile perſeverat ad utrumque; quoniam utrumque poſitis conditionibus abſolutè unà decretum. Si aliquod aliqua conditione promittitur, & conditio fruſtratur; non conceditur. Non ignorat Deus eventum, imò ut ait ubi ſuprà Tertullianus, *non ignoraverat ita eventurum*: ſi expediuntur Tertull. decreta iuxta cognita, & cognoſcit Deus modò ponendam, pòſtque omittendam conditionem ad promiſſam gratiam; neceſſariò dum decernitur poſitâ conditione gratiæ conceſsio; fruſtratâ conditione, decernetur abſdubiè gratiæ negatio. In contractu conditionato reſpectus eſt duplex in decreta Dei, at decreta abſoluta; quippe ab-

Duplex reſpectus decreti abſoluti Dei in contractu conditionato.

ſolutè concedet, vel non concedet gratiam iuxta conditionem appoſitam, vel omiſſam. Quare dum in Deo promittente dicimus decretum conditionatùm; non eſt conditio in decreto, quod abſolutum eſt, ut per ſe patet cùm dicitur Geneſ. 4. 7. *Si benè egeris, recipies: ſin autem malè, ſtatim in foribus peccatum*: ſimiliter Pſalm. 88. 32. 33. & 131. 12. *Si cuſtodierint filij tui teſtamentum meum, ſedebunt ſuper ſedem tuam: Si mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum.* Non ergo eſt conditio in decreto: dicitur duntaxàt conditionatum, quia connotat conditionis poſitionem, vel non poſitionem, iuxta quas fit, quod iuxta quas fuit decretum. Nec ideo decretum duplex, ſed unicè unum, continens abſolutè reſpectum ad duo extrema operandi vel non operandi iuxta conditionem promiſsionis. Unde ſi contraria promiſsis aguntur, non ſunt contraria promiſsis, nec revocatio decreti; ſed exhibitio alterius partis decreti, reſpectu cuius non promiſſum præmium, ſed ſupplicium: quippe *ſi malè ſtatim in foribus peccatum* (ideſt, pœna peccati) *aderit.*

32 Ni fallor, aſtruitur Iob. 33. *Semel loquitur Deus, & ſecundò idipſum non re-* Iob. 33. 14. *petit.* Hebr. *In una loquetur El, & in duabus non videbit unam.* Pagnin. *Uno modò loquitur Deus, & duobus ei, qui non videt.* Idem Arab. Ar. Montan. Maluend. & Caietan. Pòſt de Tautologia, modò de ſententia. In promiſsis Deus unum loquitur. Si conditionata promiſsio (in qua neceſſarium eſſe duo, ſcilicèt, verificatio & defe-

ctus

ctus conditionis) etiam unum loquitur, ſed reſpectivè ad duo: in quibus quod unum decretum, non unum videtur; quoniam conditionis defectu ſuſpenditur promiſsio, fitque in promiſsis mutatio. Duo ſimul nequeunt eſſe, ideſt poſitio & retractio conditionis. Succeſsivè poſſunt eſſe, quippe conditio poteſt poni, & poteſt retrahi. Si adimpletur conditio, etiam promiſsio Dei adimpetur. Unum eſt ad unum, ſiquidem unum

Quomodò, & ordine?

Deus loquitur, & unum poſità conditione conceditur. *Ei qui non videt*, ideſt, conditionem non adimplet, loquitur in duobus, qui locutus eſt unum: igitur in uno abſoluto decreto promiſit felicitatem, conditionem adimplenti; & ſuſpenſionem promiſſæ felicitatis, conditionem peſſundanti. *In uno* exprimitur immutabilitas Dei loquentis: *in duobus* mutatio, vel mutabilitas hominis, promiſsionem acceptantis. Dicitur *in uno* immutabilitas, & propriè; quoniam unitas mutationis incapax; quod unum permanet, immutabile exiſtit. Non utique unitatis conditio, ubi intervenit mutatio. Quare decretum in Dei promiſsione conditionatà ſemper abſolutum, duplici reſpectu ad facienda & non facienda iuxta promiſſa: etenim cùm promiſsio firma ſtet, ſi conditio promiſsionis ſervatur, & cadat, quùm prætermittitur; mutatio ſtatus non eſt à mutatione decreti Dei promittentis, ſed à mutatione voluntatis hominis, prævisà in

Quarta expoſit.

abſoluto decreto; quippe aliàs nulla in promiſsis apponeretur conditio. Sic igitur omnium rerum ſicut præſcientia firma, fixa eſt in Deitate ſententia; cùm ſplendeat mutatis rebus immutabilis ratio, quin ſententiæ prioris etiam ſimplex ſit converſio. At de hoc fuſiùs infrà. Deus reverà Heli promiſit, eiuſque domui, ſacerdotium magnum, ſed ſub conditione perfectionis ſacerdotij. Unde ſi ab illo expulſi filij Abiathar; haud quia Deus non promiſſerit & ſeriò; ſed quia ſemotà conditione, effectus ſuſpenſio non à Deo promittente, ſed à promiſsionem conditio-

Pſalm.131. 11.

natè acceptante. Iccirco dicitur: *Iuravit Dominus David veritatem & non fruſtrabitur eam.* Deus ex ſe adimplet quæcunque loquens locutus: viderint queis promiſerit, ut conditiones promiſsionis obſervent. Si conditionatè promiſit, non promiſit ſeiunctà conditione. Sicut ad res abſolutè futuras non ſunt decreta conditionata; ſic ad conditionatè promiſſa, niſi cum reſpectu ad extrema poſitionis vel non poſitio-

Quomodò decretum abſolutum, & non abſolutè?

nis conditionis, non dantur abſolutè decreta. Violentia utique Deo eſſet, ſi eſſet obnoxius rerum promiſſarum effectui, quùm duntaxàt promiſit ſub conditione. Adimplet quod promiſit, verificatà conditione, quippe verax: & quia verax, remotà conditione non adimplet. Hinc ſacerdotium, quod ſiccinè promiſerat, ultrò conceſsit: verùm cùm conditionatè promiſerit; dicit iurè, reſciſsà conditione, ad domum & familiam Heli: *Abſit hoc à me: quicunque glorificaverit me glorificabo eum.* Caieta-

Caiet.

nus hìc ſubdit: *Non mutavit Deus conſilium ſuum, ſed ſententiam ſuam.* Cui iuxta dicta ſuffragari non poſſum: tùm quia ſi eſt mutatio ſententiæ, erit mutatio conſilij: tum quia in mutatione factà apparet ſententia Dei immutabilis, ſicut conſilium:

Deus non mutat nec conſilium, nec ſententiam.

equidem ſi conſilium Dei, honorantes honorare, & indignos à Pontificatu expellere; ſententia cum conſilio immutabilis manſit, dum Heli ſummum Sacerdotem conſtituit, & dum familiam à Pontificatu deiecit. Duo in pacto abſolutè decrevit circa futura contingentia, præmium ſcilicèt & ſupplicium. Ubi ad ſupplicium tranſivit ex præmio; haud fuit mutatio conſilij, ſed manifeſtatio alterius partis abſoluti decreti, quo con-

Quinta expoſitio.

tinebatur, non verificatà conditione, Heli cum tota progenie pellendum à dignitate. Non defecit Dei verbum, nec poteſt deficere. Nullum cadit ex omnibus verbis eius in terram: igitur ſi cunctis conditionibus perſiſtit pactum, Domini veritas ſemper manet in æternum.

4. Reg. 17. 35.

33 Iuxta huiuſmodi acceptionem dicitur: *Pactum quod pepigit cum patribus eorum, & teſtificationes quibus conteſtatus eſt eos.* Iuravit ſe filijs Iſraël daturum terram Chanaâm in perpetuum. Loquens locutus eſt, & iuravit. *Ierem.* 11. 5. ſed dicitur pactum; ut conſtet, ſi irritum, non pendere à Deo liberè promittente, ſed ab homine fœderis conditioni repugnante. Deus ex ſe ex vi decreti promptus eſt effectum conferre, etſi poſteà non conferat ex defectu conditionis, irritæ ab homine liberè operante: igitur nulla invenitur conditionata promiſsio, pendens duntaxàt à Domini bene-

Cur à Deo promiſſa dicantur fœdera? Ierem 11.7 *Proſopopeia*

placito. Unde homine, Deoque interveniente dicitur pactum, in quo exprimuntur & bona obſervantium, & mala conditiones negligentium; præut prolata *Levit.* 26. *Deuter.* 28. & *Ioſue*, 8. 34. Sic quidem ne Hebræi excuſationem haberent & ignorantiam cauſarent; ſæpe *teſtificationibus conteſtatus eſt eos*: iteratque apud Ieremiam dicens: *Conteſtans conteſtatus ſum.* Teſtes adhibuit cœlum & terram, *Deuter.* 4. 26-32.

1. 8

1. & Iſai. 1. 2. *Audite cœli, & auribus percipe terra*: quæ nonnunquàm teſtificarunt Dei erga illos fidem & fidelitatem, ac erga Deum illorum perfidiam & oblivionem. Illius (ut verbis Plauti in *Trinumm.* Act. 5. ſcen. 2. v. 1. loquar) ita verba infallibilia, ut iurè dici poſſet:

Quomodò cœlum & terra teſtes?

Neque fuit, nec erit, neque eſſe quemque,
Cui maior fides, fidelitaſque erga amicum.

Plaut.

Horum autem genus *falſiloquum, falſificum, falſijurium*: ut dicit in *Milit.* Act. 2. ſcen. 2. v. 36. Qui favit liberè, gratiam haud donat, ut auferat: permanentiam intendit, ni demereantur, qui collatis favoribus perfruuntur: propterea ſi manum retrahit, claret donum promiſſum, ac conceſſum ſub conditione duntaxàt meritorum. *Semel Deus loquens loquitur. Semel* ideſt, irrevocabiliter: ut Pſal. 88. 36. *Semel iuravi.* Et Ovid. *Epiſt.* 5. v. 103.

Iob 33. 14.

——Nulla reparabilis arte
Læſa pudicitia: deperit illa ſemel.

Ovid.

Sufficit, quòd Deus ſemel dicat, ad hoc ut promiſsio irrevocabiliter effectum habeat; ex ſe ſcilicèt, verùm minimè, quùm interſunt conditiones: ſiquidem tunc operatur præut promiſit, concedendo iuxta pactum honorem honorantibus, & opprobrium deſpicientibus.

Sexta expoſit.

34 Totum propoſitum noſtrum expenditur à David. *Semel locutus* (Hebr. *Unum locutus*) *eſt Deus: duo audivi*: ſcilicèt, *quia poteſtas Dei eſt: & tibi Domine miſericordia; quia tu reddes unicuique iuxta opera ſua.* Obſerva pro decreto abſoluto in extrema futurorum contingentium. Duo Propheta audit, in eo quod Deus decrevit ſemel; iuſtitiam videlicèt & clementiam: iuſtitiam in *poteſtate*, clementiam verò in *miſericordia*: equidem dum aliquid ſub conditione cum hominibus paciſcitur pro illorum pœna, aut pro gloria: abſolutè reddit unicuique ſecundum opera ſua. *Sic ſemel & duo referuntur ad diverſa. Semel ſcilicèt* (inquit Genebrard. hìc) *ad firmitatem & certitudinem aſſeverationis: Duo autem ad poteſtatem iuſtitiæ, & bonitatem miſericordiæ: quæ duo ad remunerandum unumquemque pro ſuis factis. Semel, ideſt, irrevocabiliter: Duo de præmio pœnàve afficiendis hominibus.* En decretum abſolutum, & contraria futura contingentia, quæ Deus utique cognoſcit & præcognoſcit; ideoque conditionatè cum hominibus pangit: igitur Deus priùs nihil decernit, quàm prævideat, quòd voluntas creata ſic, aut ſic diſpoſita ſe determinabit (ut verbis Scholaſticis utar) ad volendum vel nollendum. Haud implicat circa futura contingentia abſolutum decretum: igitur etſi futura contingentia poſſunt eſſe & poſſunt non eſſe; ad non eſſe & ad eſſe abſolutum eſt decretum. Ideo eitò decretum abſolutum, non abſolutè; quia non abſolutè, niſi ad res abſolutè futuras: nequeuntque eſſe abſolutè, ſi tantùm conditionatè. Hinc duo audiuntur, quùm unum dicitur: ſiquidem ſi futurum contingens eſt hoc vel illud; in hoc & illud futurum datur abſolutum decretum: hoc ſcilicèt ad hoc, & illud ad illud. Si iuxta conditionem hoc, iuxta hoc promiſſa donantur: ſi citra vel ultra conditionem illud, iuxta illud promiſſa abnuuntur. Si mutatur homo de bono in malum, decretum ſanè ſupplicium: ſi de malo ad bonum, etiam eſt decretum præmium. Si perſiſtit in peccatis, decreta pœna: ſi reſipiſcit à malo, decreta gratia. Unum in pacto Deus loquitur, ſed duo audiuntur, nimirùm iuſtitia & miſericordia, & unicuique iuxta opera ſua. Unum eſt cum reſpectu ad duo: ſi homo ſcilicèt facit, vel non facit, vult, & non vult, quod ſanè contingens eſt: & ad utrunque eſt decretum, velit nolit. Duo ſunt velle & nolle: ex hoc in illud poteſt homo mutari. Deus his etiam mutationibus non mutatur, quia ſemper loquitur unum. Sive parcat, ſive puniat; iam decreverat. Nihil novi in decreto, nec in hominis mutatione ſententia nova, dum fiunt actualia, quæ futura contingentia Practicè loquamur. *Unum* ſignat Dei immutabilitatem: *Duo* in promiſsis eius conditionatis, hominis mutationem & immutationem; propter quas in pacto ingeritur iuxta placitum hæc & illa conditio. Secundum mutationem & immutationem ab immutabili reſpondent gratia vel pœna: equidem ſervatis conditionibus, quæ promiſſa conceduntur; non ſervatis, evaneſcunt: cæterùm vel in oppoſitis nulla in Deo etiam ſimplex mutatio; quoniam reſpondent, tametſi contraria, ſingula abſoluto decreto.

Pſal. 61. 12.

Genebrard.

Non implicat circa futura contingentia abſolutum Dei Decretum.

Quid unum & ſimul duo in Dei decretis?

Septima expoſitio.

35 Videamus in uno immutabili duo. *Repentè loquar* (ait apud Ieremiam) *adverſus gentem & adverſus regnum; ut eradicem & deſtruam, & diſperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo ſuo, quod locutus ſum adverſus eam; agam &*

Ierem. 18. à v. 7.

ego

ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitavi ut facerem ei. Si ſubito loquar de gente & de regno, ut ædificem & plantem illud; ſi fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam; pœnitentiam agam ſuper bono, quod locutus ſum ut facerem ei. Clarent futura conditionata, & ſimul decretum abſolutum ad ſingula, in unoque duo promiſsionis extrema: Igitur cùm iuxta mutationem voluntatis ſint ſimul duo, iuſtitia, & miſericordia; iuſtitia ſcilicèt tranſeuntibus de bono in malum, miſericordia converſis de malo ad bonum; dum quæ futura contingentia fiunt actualia, tribuit ſingulis, qui omninò immutabilis, ſecundum opera ſua. Hoc *unum* eſt ſpeculum, in quo ſplendet iuſtitia & miſericordia, pro voluntate in hoc vel illud converſa. Decreta iuſtitia, vel promiſsà gratià, in fractores conditionum pacti: decreta clementia in eos qui converturtur ad cor. Cuncta voluntatis mutatione videntur in ſpeculo decreti, tanquàm in imagine: nihilominùs tamen, etſi oppoſita obiecta, ſine mutatione ſpeculi: igitur unum Deus in promiſsis etiam conditionatis ſemper loquitur, quamquàm duo ſimul audiantur: in collationem ſcilicèt donorum promiſſa gratia, & in prævaricatores pacti digna repulſa. In hoc ſpeculo decretum malum in hominem malum: decretum bonum in bonum; ſed tam bonum, quàm malum abſolutè decretum. Quid mirum, ſi Sodomitas Deus puniat, & Ninivitis parcat, dum unicuique reddit iuxta opera ſua? Decrevit ſimul pœnam & gratiam: iuſtitiam & miſericordiam: *Appoſuit aquam & ignem*: Eccli.15.17. appoſuit in manum conſilij hominis, ac in applicatione voluntatis; ut iuxta volita mala vel bona, eſſet clementia, aut iuſtitia: clementia ut in Ninive, nanciſcente præ reſipiſcentia veniam; & iuſtitia uti in Sodoma, renuente accipere diſciplinam. *Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum*: etenim cùm unum abſolutum decretum, reſpectu mutabilitatis pro arbitrio voluntatis humanæ, connotet duo, ſcilicèt applicationem ad bonum vel ad malum; qui vivebat, & prævaricatur, *in peccato ſuo morietur*: qui mortuus, ſi ex corde pœnitet, proculdubio *vita vivet.*

Quomodo in uno Dei decreto exprimuntur contraria?

Ezech. 18. à v.20.

36 Sic igitur Deus nullam agit pœnitentiam, ut diximus n.30. Si pœnitentia eſt ſententiæ mutatio, & pœnitet qui à priore ſententia reſipiſcit; Deus vel mutato homine nullo modo reſipiſcit, quia vel in bono vel in malo exequitur quod decrevit; nimirùm clementiam in reſipiſcentes peccatores, & iuſtitiam in iuſtos prævaricantes. Pœnitentia profectò de Deo dicitur, & etiam in illo iurè negatur. Negatur rectè: ut eſt pœnitentia in homine, qua de cauſa enunciatur: *Non eſt Deus quaſi homo ut mentiatur, nec ut filius hominis ut mutetur: neque enim homo eſt, ut agat pœnitentiam* ſicut homo, qui ex improvidentia, levitate, boni aut mali damnatione, animi mutatione à decretis reſipiſcit. Quodcunque locutus, cogitavit, & decreti non pœnituit: equidem dum prioribus propter hominis mutationem videntur contraria; etiam illa contraria illo decreto decreta: in uno enim decreto, quo propter futura contingentia loquens decrevit; duo omninò contraria abſolutè connotavit, ſine mutatione ſuæ voluntatis, ex qua origo propriè pœnitudinis; ſed duntaxàt ex contingenti mutatione hominis: quandoquidem homo ut mutabilis poteſt nolle quod voluit, & amare quod odio pertæſus habuit. Penitentia dicitur impropriè de Deo, non quatenùs eſt conſilij mutatio; ſed quatenùs præſentis hominum ſtatus exhibetur contraria conſtitutio. Ita quùm innovare voluiſſe oſtendit mundum (quod condiens etiam decreverat) Geneſ.6. 6. dicitur: *Pœnituit eum, quòd hominem feciſſet in terra.* Dum mutatur ſtatus Ninivitarum; *Pœnituit ſuper vindictam, quam locutus fuerat, ut faceret eis*: Hebr. Ion. 3. 10. Agit pœnitentiam & non agit, ſi homo agit & non agit pœnitentiam, ut vidimus ex Ieremia, 18. à n.8. quia exprimit mutationem ſtatus agentium pœnitentiam, vel non agentium. Denique dicit, 1.Reg.15. 11. *Pœnitet me, quòd conſtituerim Saul Regem.* Oſtenditur qualis pœnitentia Domini ex innovatione regni: *Proiecit te Dominus, ne ſis rex: ſcidit à te regnum & tradidit illud proximo tuo meliori te*: Dixit Samuel Regi reprobo ac reprobato, ibid. v.26. & 28. Iuxta illa quæ Deus revelat dicitur pœnitere, ſine ulla mutatione vel ſententiæ vel conſilij; ſiquidem illud quod indicatur, iam abſolutè decretum: verùm cùm mutatio ſtatus fiat ab homine per pœnitudinem, indicantem voluntatis mutationem; dum à Deo fit, aut oſtenditur alicuius ſtatus mutatio, metaphoricè datur pœnitentia in Deo: cæterùm minimè propriè, quaſi de novo decerneret; ſed duntaxàt quatenùs iam decreta oculis hominum objicit. Iam emergimus è cavea. Alias quæſtiones in huiuſmodi decreta, & de gratia præveniente voluntatem creatam ad operandum, ſive indifferenti, ſive efficaci; etiam de futuro con-

Numer.23. 19.

Quo in Deo modo dicatur pœnitentia, & negetur?

Geneſ.6. 6.

Oſtenſio mutationis ſtatus, cur dicatur pœnitentia?

contingenti, non futuro, ſi ſpectet vel non ſpectet ad ſimplicis intelligentiæ ſcientiam, vel ad ſcientiam mediam; quia noſtri non ſunt propoſiti, relinquimus videndas apud DD. Scholaſticos: potiſsimum apud Henricum Cerf. ubi plura ſelecta & acutiſsima invenies.

37 Modò ex dictis in inſtitutum. Deus decreverat Heli domum in æternum miniſtrare Sanctuario; ſed propter peccata filiorum Heli, dicit: *Abſit hoc à me.* Pœnitentia videtur, at in ſtatus mutatione, quæ decreta ſententia non mutatur; quoniam propter peccata ſtatum omninò mutandum eſſe, abſolutè iam decretum: unde per voluntatem in retractatione quaſi pœnitentem, indicat Deus ſtatus Sacerdotij renovationem: igitur pœnitentia metaphorica in Deo, dum pœnitentibus parcit, vel renitentes prævaricatores punit: dum beneficia iuxta fœdera donat, & ab ingratis ac indignis iurè revocat; ſemper profectò immutabilis, quippe idipſum iam expreſſum in decretis. *Opera mutas, & non mutas conſilium: immutabilis mutans omnia*: inquit Auguſtinus, 1. *Confeſſ.* cap. 4. Decretum næ ſacerdotium ſummum domui Heli; at dum unum, audita duo, quæ locutus eſt Deus: putà, gratia Pontificatus in honorem filiorum, & iuſtitia, ni munus ſervaretur iuxta pactum: quare cùm receſsiſſent à fœderis obſervantia; *Abſit*, dicit Deus, quoniam unicuique iuxta merita. Irrevocabiliter Dominus gratiam decrevit, modò donum mores facerent irrevocabile. Irrevocabilis itaque gratia, quoniam, ut ait Paulus, *Rom.* 11. 29. *dona Dei* dantur *ſine pœnitentia*: ſemper eſſet idem, ſi filij Heli unum eſſent ad unum: ideſt, eſſent in primo propoſito immutati cum immutabili; verùm duo fuerunt ad unum decretum: & cùm Pontificatus beneficium fuerit ſub conditione ſanctitatis & promiſſum & collatum; iuxta decretum Deus repulit à Sanctuario, quos non invenit dignos miniſterio. Contractus conditiones dicuntur pars contractus, quin ab illo ſeparari queant; ut dicunt Iuriſperiti, de quo Tuſchi, lit. C. concluſ. 979. Si deeſt aliqua pars ab aliquo contrahentium, irritum factum eſt pactum. Ad quodcunque abſolutum, etſi non abſolutè, datum decretum. Si conditio ſervata, decreta permanentia Sacerdotij: ſi conditio deploſa, decreta privatio gratia. Totum abſolutum, eſtò non abſolutè; quia totum ſub conditione, reſpiciens utrumque poſſe eſſe futurum, & poſſe non eſſe, uti futurum contingens. Decretum à Deo ad quodcunque futurum. Hinc ſervato fœdere Pontificatum contulit, fractâque conditione illos à munere repulit; quippe promiſit bonis & non pravis. In ſpeculo immutabili objecta planè contraria, gratia ſcilicèt & pœna. Gratia, quùm favit familiæ Heli, pœna, dum inquit: *Abſit hoc à me.* In haccine mutatione ab immutabili tam ſententià, quàm conſilio, oſtenditur præmium & ſupplicium iam cuilibet facto decretum; quia Deus præcognoſcit omnia tum pro gloria, tùm pro pœna. Ni eſſet Dei abſolutum decretum; non eſſet, ut dicunt, conditionatum, ſed contingens, ſicut contingens futurum: & in Deo ſanequàm decreta libera; ſed nequaquàm contingentia. Sic *loquens locutus* eſt Deus & circà utrumque extremum verbum certiſsimum, validum & ſolidum. Videbatur Hebræis verbum Domini firmiſsimum circa promiſſa gratuita, & non ita circa ſupplicia inferenda, quaſi verba minacia duntaxàt verba futura: qua de re dicebant Prophetis prænunciantibus iram: *Ne loquamini loquentes*, quaſi ſortitura effectum. *Non ſtillabit ſuper iſtos: non comprehendet confuſio*: reſpondetque Dominus, v.7. *Nonne verba mea bona ſunt cum eo qui rectè graditur?* Cur ergo ad ſupplicia minacia verba cogitatis, ſine effectu? A Deo ergo utrumque audiendum, quoniam decretum utrumque: quare ſi iuxta merita excutitur cauſa, irrevocabilis iuxta decretum fulminatur ſententia. Sic Pilatus: *Quod ſcripſi, ſcripſi.* Arab. *Quod ſcriptum eſt, iam ſcriptum eſt.* Perſ. *Id quod ſcriptum eſt, perinde eſt.* Etiam Profanus, 9. *Metam.* fab. 11.

1. Reg. 2. 30.

Ultima expoſit.

Auguſtin.

Dona Dei re vocata quo ſenſu irrevocabilia? Rom.11.29.

Dei in decretis nec mutatur ſententia, nec conſilium.

Mich. 2. 5.

Ioann. 19. 22.

Denique iam nequeo nil commiſiſſe nefandum:
Et ſcripſi & petij.

Ovid.

Semel in iudicio dictum, ſemper irrevocabile decretum. *Iudex quam tulit de reo tabellam, revocare non poteſt: quæſitor non mutabit pronunciationem ſuam*: ait Marc. Senec. *Controverſ.* 23. Sunt decreta iuxta ſingulorum opera, ſive cor applicetur ad hæc, aut illa; ut claret in his quæ Dominus ad Heli & *loquens locutus* eſt, filios privans Sacerdotio: equidem ut ait quo ſupr. Philo Biblicus: *Dominus de his dederat ſententiam, ut morerentur.*

Marc. Senec.

Philo Bibl.

38 Hæc myſteria continet phraſis Tautologiæ, *Loquens locutus ſum.* Apud Profanos invenies geminationes ſine ſucco macrologicè, vel periſſologicè, de quo egimus in

Geminationes Ethnicorum ſine ſucco.

in *Prolog. Galeat.* §. 3. Poëtæ utuntur idiotiſmo, non tanquàm dialecto, ſed ut verſus hiatum impleant, ſarciant, vel referciant. Homerus, 3. *Iliad.* v. 437. *Verbis allocutus.* Idem 4. v.69.& 92-6. v.406. *Verba affatus, verba locutus.* 9. v. 16-10. v. 202. *Reſpondit voce.* 8.v.145. *Concionatus & fatus.* 4. *Odyſſ.* v.777. Euripid.in *Hecub.*v.664. *Dicere ore*: & in *Andromach.* v.930. *Dicentes verba.* Ovidius, 2. *Metam.* fab.1. *Voce profatur.* Virgil.4. *Georg.* v.444. *Tandem ore locutus.* 1. *Æneid.* v.618. & 9. v.5. *Sic ore locuta.* 5.v.708. *Vocibus infit*: tandem, 12. v. 10.

Virgil.

Tunc ſic affatur Regem, atque ita turbidus infit.

In ſacris ubertimè ſacramentis.

Imitati ſunt etiam ſacrorum Vates, ut Alcimus Avit. lib. 1. *Geneſ.* v. 51. *Sapientia voce locuta*: & Ioann. Melius Souſa uſquequaquè, de *Incarnat. Domin.* v. 96. *Cui pauca ſacerdos ore refert.* In *Iob*, cap. 11. v.3. *Ore loquax.* 34. v. 1. *Verborum dives, & oris eloquio fidens.* Demùm cap.35.v.1. *Rurſùm fuit ore locutus.* Alta igitur, magnique ponderis deſignantur, ubi geminationes in noſtrum documentum inveniuntur: ſiquidem geminatione verborum patent latere, quæ ſacramenta abs illo ſigno minimè quibat intellectus invenire.

Prov.14. 5.

39 Iam ergo de firmitate ſermonum Domini egimus: modò agendum de teſtimonijs veritatis ac falſitatis hominum. *Teſtis fidelis non mentitur: profert autem mendacium doloſus teſtis*, dicitur à Salomone. Apparet ampliùs Pleönaſmus AA. verſionibus. Hebr. *Teſtis veritatis non mentitur: efflavit autem mendacia teſtis falſitatis.* Vatabl. *Teſtis verax non mentitur, falſus teſtis vomit mendacia.* Mentiri latè patet, equidem ſignificat adulari, lactare, laborem levare, & loqui ad volita, ſeu cupita. 4.Reg.4. 16. *Noli queſo domine mi, noli mentiri ancillæ tuæ.* Pſalm. 26. 12. *Mentita eſt iniquitas ſibi.* Euripides in *Oreſt.* v. 1516. *Linguà gratificaris, intùs non ita ſentiens.* Ovid. 4. *Triſt.* Eleg.1. v. 13.

Mentiri pro adulari, lactare, & loqui ad optata.

Ovid.

Fallitur ancillæ decipiturque labor.

Mendax dicitur fructus vanus: *Semen mendax*: Iſai. 57. 4. *Mendax conflatio ſculptilis* Ierem. 51. 17. *Divinationem mendacem*: Ezech. 13. 7. pro *vanam, inutilem*, ac ſine fructu: quo ſenſu Pſalm.4. 3. *Utquid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Et Euripid. quò dudùm, v. 1669. *Non eras utique vanus, ſed verax.* Unde ſenſus ſacræ auctoritatis eſt: Mendax homo propter lenocinium in teſtificatione dicit mendacium, qui autem verax nec prece, nec pretio: igitur ut aiebat ille alius ſenex apud Terent. in *Heautontim.* Act. 3. ſcen. 2. v. 38. *Non eſt mentiri meum.* Donatus diſtinguit ſic inter falſum, vanum & fictum. *Falſum eſt, quo tegitur id quod factum eſt. Vanum, quod fieri non poteſt. Fictum, quod non eſt factum, & fieri potuit. Falſum eſt fictum mendacium ſimile veritati: vanum nec poſſibile, nec veriſimile: fictum totum ſine vero, ſed veriſimile. Falſum loqui, mendacis eſt, fictum callidi, vanum ſtulti. Falſum loqui, culpæ eſt, fictum virtutis, vanum vecordiæ. Falſis decipimur, fictis delectamar, vana contemnimus.* Falſus dicitur mendax, quia corde & corde loquitur vir duplex animo, terram ingrediens duabus vijs, & graditur ore perverſo; à quo abhorrent vel Ethnici.

Euripid.

Diſcrimen inter falſum, vanum & fictum.

Donat.

Is mihi iuxta inviſus, ut atri limina Ditis,
Qui verbis aliud prodit, quám mente volutat.

Pind.Theb.

Mendax odibilis.

Homer.

Dicebat Achilles Agamemnoni apud Pindarum Theban. in *Epitome Iliad.* & Minerva Ulyſsi. 13. *Odyſ.* à v. 291. *Doloſus, fallax in omnibus dolis. O male, verſute, dolis inſatiabilis, non voluiſti deſiſtere á fallacijs? Verba fallacia ab ortu tibi amica.* Econtrà Hector apud Euripid. in *Rheſo*, v.394. *Studeo vera loqui, nec ſum duplex vir.* Seneca de *Vita beat.* cap.4. *Honeſti cultor, virtute contentus, quem nec extollunt fortuita, nec frangunt.* Ideoque dicitur verax, qui vera loqui ſolet, & mentiri non conſuevit; ſicut mendax, qui nec facie veritatem agnoſcit: ſicque qui verax, ut verus, cui ſimplex & unus animus; quùm in iudicio teſtis adhibetur, ſemper fatetur veritatem: qui autem mendax uti ſubdolus, mendacia in iudicio promit: *Aſsiduitas illius non eſt bona*: Eccli.7.14. Cauſa ex Cicerone *Pro Roſcio* eruitur: *Qui mentiri ſolet, peierare conſuevit.* Hoc eſt, *velle mentiri omne mendacium*: habere ſcilicèt mendacium ad omnia, & nec in minimis uti mendax, velle dicere veritatem. Teſtis verò fidelis *verax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt*: Ioann.7.18.igitur ut canit Martial.*lib.* 14. *Epigram.* 208.

Senec.

Qui mentiri ſolet, peierare conſuevit.

Cicer.

Eccli.7.14.

Martial.

Non mendax ſtupor eſt, nec fingitur arte doloſá.

40 *Teſtis verax non mentitur, mendax mentitur.* Quorſùm, dices, huiuſmodi ſuppoſitiones expreſſæ, dum conſtat, qui mentitur, eſſe mendacem; & veracem, qui

non

non mentitur? Hìc præut auguror eſt Hyſteron-proteron, quia præponitur ly *Teſtis.* Unde ſenſus: fidelis, ſeu verax, ſi teſtis, nequaquàm in depoſitione mentitur: mendax, uti doloſus ſemper mentitur, ſi adhibetur in teſtem. Qui veritati ſtudet, potiori iure dum in teſtem vocatur, vera profert; ſicut qui ſemper verſatur in mendacijs falſum teſtimonium dicet: equidem *lingua fallax non amat veritatem.* Qui crebrò mentitur, vel dicens veritatem nunquam creditur. *A mendace quid verum? Mendacium operatus eſt ſtylus mendax Scribarum.* Paragramma confecerunt, quòd vere mendacium; quia mentiti, legem non iuxta legem exponendo, ſed cerebro proprio: de quo vide Siſt. Senenſ. in *Bibliothec.* lib. 2. lit. *S.* A fide ſæpe fracta quænam veritas audienda? *Mendacem, fide nulla eſſe te*: dicit Plaut. in *Milit.* Act. 4. ſcen. 8. v. 59. & paliiogià pro aſsiduitate in mendatia, *Aſinar.* Act. 2. ſcen. 2. v. 20. *Fraudem frauſas.* Aul. Gellius, 11. *Noct. Atticar.* cap. 11. diſtinguit inter Mentiri & mendacium dicere. *Qui mentitur* (inquit) *ipſe non fallitur, ſed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit, ipſe fallitur. Qui mentitur, fallit quantum in ſe eſt: at qui mendacium dicit, ipſe non fallit, quantum in ſe eſt. Vir bonus præſtare debet, ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat: alterum incidit in hominem, alterum non.* Aptius diſcrimen, quàm inter mendacem & mentientem, invenitur inter veracem & mendacem: etenim verax, etſi falſum dicat, nec cognoſcit nec dicit uti falſum: qui verò mendax dicit tanquam vera, quæ cognoſcit verè falſa. Ideo meditanter mendax dicitur *Doloſus*; quippe dolo facit teſtem falſum non videri mendacem in iudicio, quanvis proprio iudicio ſit mendax & etiam falſus. Claret, dum dicuntur *falſi teſtes*, qui protulerunt idem, quod dixerat Chriſtus. *Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud.* Falſi ſanè teſtes, quia non in eodem, quo à Chriſto dicta verba, ſenſu dixerunt: inſuperque iuxta mentem propriam protulerunt, haud iuxta mentem dicentis; ut *Poſſum deſtruere templum Dei*, quùm Aſſertor N. dixit: *Solvite templum hoc.* Ioann. 2. 19. Illi, *Reædificare*: Chriſtus, *Excitabo illud.* Ibid. Præut cordi, ſeu menti illis erat, pro ſuo captu commenti ſunt: *Templum hoc manufactum, & aliud non manufactum ædificabo.* Marc. 14. 58. qua de cauſa qui ita teſtes, vel à concilio malignantium reputati tanquàm falſi, præut doloſi: igitur non verba uti dicentis propoſitum, ſed proferebant pro affectione audientium: ſæpeque dicitur in ijſdem verbis non ſenſus loquentis, ſed ſenſus intellectionis. *Sic eum* (Ioannem, ſcilicèt, dixit Chriſtus) *volo manere donec veniam.* Quid ex hoc? Ita comminiſcuntur audientes: *Exijt ergo ſermo iſte inter fratres, quia* (pro *quod*) *diſcipulus ille non moritur.* Elucet utique in expoſitione verborum intellectio ex affectione audientium: unde quæ vera verba mendacia, quia prolata non ut dicta, ſed præut fuerunt intellecta. Sic vaferrimus hoſtis humani generis Protoparentes veritate fefellit, dicens: *Eritis ſcientes bonum & malum, & aperientur oculi veſtri.* Aperti næ oculi eorum, & ſcierunt bonum & malum. Latuit itaque doloſi vafrities ſub ſpecie veritatis. *Doli, doli non ſunt, niſi aſtu.* Plaut. in *Captiv.* Act.2. ſcen.1. v.26.

Hyſterologiæ in Scriptura.

Prov.26.28

Eccli.34. 4.

Ierem.8. 8.

Quid ſit ſtylus mendax?

Diſcrimen inter mentiri & mendacium dicere.

Aul. Gell.

Inter veracē & mendacem.

Matth. 26. 60.

Mendaciū, ubi verba & non ſenſus proferuntur verborum.

Quia *pro* Quód.

Ioann. 21. 23.

Geneſ.3. 5.

Doctum doctè fallere:
Illic obſcacavit meæ falſæ fallaciæ.

Plaut.

Succinit idem in *Bacchid.* Act. 4. ſcen. 4. v. 43. & in *Aſinar.* Act. 2. ſcen. 1. v. 18. Si cognoſcuntur falſitates, aut fallaciæ, arte fallaciæ non ſunt, quia prodeſt, ſi latet ars. Haud vel ſegnem obcæcare poſſunt: quid vigilem? Ut fallaciæ ſortiantur effectum, & quoad votum, ſubtiles fallaciæ ſint; quoniam eò magis falſæ, tuncque veræ, quò ſub veritatis ſimpliciſsimo velamine.

Doli cogniti, non doli.

41 Paulus propterea deſiderans puræ veritatis perfectionem, dicebat: *Deponentes omne mendacium, loquimini veritatem*: igitur ſub larva veritatis poteſt eſſe mendacium. Ut eſt, quod eſt, loquemini verbum, haud iuxta ſenſum proprium; quoniam in verbis, dicentis relicto ſenſu, vel iuxta affectionem expoſito, verba verè prolata non ſunt vera, ſed omninò ſolemniſsima mendacia: equidem verum mendacium, quùm verba obijciuntur duntaxat ſecundum mentem audientium. Hinc alloquitur Corinthios, *Epiſt.* 1. cap. 14. 20. *Senſibus autem perfecti eſtote*: quippe prolatis auditis, non iuxta ſenſum proferentis intellectis; *Eritis mendaces adverſus veritatem.* In phraſe Plautina, *Mercator.* Act. 4. ſcen.8. v. 59. *Dicent te mendacem, nec verum eſſe.* Floridè: quia iuxta intellectam veritatem dicunt verbum, cæterùm non deponunt omne mendacium: tuncque loquens, ſi ſic loquitur, *Mendax eſt, & in hoc veritas non eſt.* Veritas ex toto ſurgit, aliàs non eſſet veritas, quoniam amandatur cum intellectu

Epheſ.4.25.

Quomodò in vero poteſt eſſe mendacium?

1. Cor. 14. 20.

Iacob.3.14.

Plaut.

1.Ioan.2.4.

con-

conformitas. Si detrahitur à verbis illorum ſenſus; quod videtur malè intelligenti ve-
Verſ. 28. rum, eſt omninò mendacium. Sic exponitur illud Ioannis: *Omne mendacium ex veri-*
Veritas conſtat ex toto. *tate non eſt.* Liquet: ſi mendacium eſt, quod non ex veritate; detracto verborum ſen-
ſu, ex quo & in quo tota veritas, erit penitùs mendacium, quippequàm illud verum
ex veritate non ortum. Veritas, quæ non tota, non eſt veritas: tuncque lingua in *ar-*
Ierem. 9. 3. *cum mendacij & non veritatis.* Arcus ſanequàm fallax, ſcopum vulneris conſtituens
ſagittantem, qui non ſcopus: ſenſum & acceptionem intentam debemus dicere; ali-
ter *mentimur & veritatem non facimus*: cæterùm ſi etiam iuxta ſenſum profertur ver-
1. Ioann. 1. 6. bum auditum; *verum eſt, & non eſt mendacium.* Ex falſis oriuntur falſa, ex veris vera:
Cap. 2. 27. ideo dicitur veriverbium verbum ſcilicèt verum; falſiverbium, quod mendacium, etſi
verbum fuiſſet dictum, quia non iuxta dicentis intentum. Sic *profert* in iudicio *menda-*
tium doloſus teſtis: verùm *teſtis fidelis non mentitur*, quoniam ut verax & verbum refert
& ſenſum. Aptè Plaut. in *Trinumm.* Act. 4. ſcen. 4. v. 4.

Plaut. *Bona commendata probo, & fideli, & fido, & cum fide.*

42 Elucet iam ſenſus auctoritatis Salomonis genuinè, ſimulque teſtimoniorum
Epiſtolæ Ioannis: at notandum erit operæ, huiuſmodi teſtimonia habere altiorem, no-
biliorem ſenſum, à Ioanne maximè optatum: nimirùm, *veritatem* & *mendacium* pro
Veritas & mendacium pro doctrina ſanà, & heterodoxa. Catholica doctrina, & heterodoxa, ſeu falſa; vel pro Chriſto, & ſeductoribus, novas in
illum & eius legem ingerentibus doctrinas. Ita ergo hìc mendacium non eſt error men-
tis, ſed novitas fidei, quæ maximus error: quare quicquid ab illo dictum, *verum eſt, &*
non eſt mendacium: ideſt, doctrina ſana & orthodoxa, non hæretica nec prava. Non
Ubi ſup. agitur de veritate Ethica, ſeu Ethicè, conformitate, puta, cognitionis cum obiecto;
nec de mendacio, prævt eſt deformitas obiecti cognitionis: ſed de veritate Theologica,
in qua quod dicitur mendacium, eſt error pravus, & propriè falſitas: diciturque quod
verum non mendacium; quippequàm implicant falſitas & veritas. Dixit vel Ethnicus
Sophocles in *Oedip. in Colon*, v. 642.

Sophocl. *Ubi moritur fides naſcitur infidelitas.*

Similiter extenditur phraſis non in veritatem ſpeculativam metaphyſicè, pro concordia
Quæ veritas theologica & Ethica? oris & mentis; ſed in veritatem, quàm vocant Theologi phyſicè practicam, pro con-
cordia operis & doctrinæ. Ita Paulus aliquoties dixit: *Veritatem dico in Chriſto, non*
mentior. Ideſt, non ſolùm nullum mendacium, tanquàm ſeductor, profero; ſed veri-
tatem in Chriſto, per Chriſtum, ipſumque Chriſtum annuntio. Non prædico in præ-
Rom. 9. 1. 1. Tim. 2. 7. ſtigijs, *ſecundum operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis & prodigijs menda-*
cibus, & in omni ſeductione iniquitatis, his qui pereunt; *eò quód charitatem verita-*
tis non receperunt: 2. Theſſal. 2. 9. ſed *in ſanctificatione ſpiritus, & fide veritatis*, v.
Clem. Alex. 13. quo patet & cunctis objicitur *Ea quæ verè veritas*; ut ait Clemens Alexandrin.
7. *Stromat.*

43 Ingenioſiſsimo ſtylo proponitur ab Evangeliſta Ioanne non ſolùm veritas, ſed
tota veritas expoſita à N. Servatoris Præcurſore. *Confeſſus eſt & non negavit: & con-*
Ioan. 1. 20. *feſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus.* Hic modus loquendi, de quo ſæpe egimus, à rhe-
Bebæoſis in Script. toribus vocatur *Bebæoſis*, quo ſchemate aliquid affirmatur, negato verbo contrario,
expreſsà vehementia cognitionis veritatis, uti vidimus in Paulo dicente: *Veritatem di-*
co, non mentior. Auguſtin. Tract. 87. in *Ioann. Falsá dilectione non verá.* Tereſia in
Quanta veritas in Chriſti Præcurſore? *Vit. prop.* cap. 20. *Honor verus non falſus, ſed verus.* Ita Ioannes ut verùm honorem
haberet, honorem verum confeſſus eſt, & non negavit. Confeſſus eſt, quod erat, &
negavit quod non erat. Ideſt, non ſolùm negavit ſe eſſe Chriſtum; ſed confeſſus eſt, ſe
eſſe eius vocem, quaſi prodromum. Dixi ſæpe in hoc *Tomo*, negationem in Bebæoſi ſu-
mendam pro *Non ſolùm*; aſtruxique profanis ac ſacris auctoritatibus, modoque ſequen-
tes ſuppetunt. Epheſ. 6. 12. *Non eſt nobis* (pro *Non ſolùm non eſt nobis*) *colluctatio ad-*
Non *pro* Non ſolum. *verſus carnem & ſanguinem*; *ſed adverſus principes*, &c. pariter Act. 5. 4. *Nón eſt men-*
titus hominibus, ſed Deo. Exod. 16. 8. *Nec contra nos eſt murmur veſtrum, ſed contra*
Dominum. Dum aliquid ſeriò & aſſeveranter aſtruitur, ac imprimi in mente auſcultan-
tium intenditur; alijs atque alijs verbis iteratur, adhibità plerunquè negatione contra-
rij. Homer. 17. *Odyſſ.* v. 138.

Homer. *Hæc autem quæ me interrogas & precaris, non ego*
Alia præter verum dixerim, haud obliquè: nec decipiam.

Ibid. 18. v. 170. *Dic, nec occulta.* Euripid. in *Rheſ.* v. 487. *Verùm dic, non neges*, in
Supplic. v. 567. *Dic, & ne ſis taciturnus.* Sophocl. in *Antigon.* v. 444. *Aio feciſſe,*
non

non nego; non: etiam in *Oedip. in Colon.* v. 1211. *Iuravi, verum dixi non mentitus*
ſum. Plaut. in *Moſtellar.* Act. 3. ſcen. 1. v. 27. *Negat? Non confitetur?* Claudian.
2. de *Laud. Stilic.* verſ. 173. *Veris, & non fallentibus votis.* Iuvenal. *Satyr.* 13.
verſ. 60.

Nunc ſi depoſitum non inficietur amicus, Iuvenal.
Si reddat veterem cum tota ærugine follem.

Denique Halicarnaſ. lib. 4. *Antiq. Rom.* cap. 54. *Verè, non fictè.* Conſtat enim per affir-
mationem, & negationem contrarij veritatem totam, & totaliter aſtrui: ſic igitur Ioan-
nes veritatem exprimens circa interrogata *confeſſus eſt & non negavit.*

44 Confeſſus eſt: verùm quid? *Non ſum ego Chriſtus.* Non negavit, *Ego vox.*
Negavit planè quod non erat, ſed non negavit quod erat: ait Gregor. Magn. in *Evan-* Greg. Mag.
gel. Homil. 7, confeſſus eſt quod erat: non confeſſus quod non erat. Confeſſus eſt eſſe
non eſſe; & tunc non negavit quod erat. Confeſſus eſt non eſſe Chriſtum, & minimè
negavit eſſe vocem. Si in idem utrumque verbum tendit, ratificat per non negationem,
affirmationem factam: quippe ut ſæpe diximus, magis aſſeveratio ſolidatur per con-
trarij negationem. Quare negatio per adverbium exponi poteſt, ac ſi dixiſſet: Planè *Negatio pro*
& plenè, perſpicuè abſque ulla ambiguitate faſſus eſt, non eſſe Chriſtum. Hi modi lo- *adverbio.*
quendi æquivalent ſuperlativis, queis carent Hebræi: Iccircò ſententia erit, *Confeſ-*
ſus eſt pleniſsimè, & clariſsimè, adhibità Bebæoſi pro adverbio; quo clarent alia te-
ſtimonia tautologica. *Verum eſt, non eſt mendacium*: ideſt, veriſsimum eſt, vel pla-
niſsimè verum. *Veritatem dico, non mentior*: veriſsimè loquor. *Clama, ne ceſſes. Lo-* Iſai. 58. 1.
quere, ne taceas: hoc eſt, continuò loquere, toto ſpiritu, fortiter quaſi non voce Act. 18. 9.
loquaris, ſed clamore: intrepide, liberè ſine timore: *Qui timens loquitur* (ait Lori- Lorin.
nus hìc) *non diducit os, hæſitat, & verba non tam promit, quam premit.* Sic Ezechie-
li indicitur: *Loqueris & non ſilebis.* Haud aliter Baptiſta pleniſsimè, conſtanter locu- Ezech. 24. 27.
tus eſt. *Confeſſus eſt bonam confeſsionem coram multis teſtibus*: 1. Tim. 6. 12. & *glori-*
ficavit Deum in obedientiam confeſsionis in Evangelium (2. Cor. 9. 13.) *in ſimplicitate*
communicationis in illos, & in omnes: quia *venit in teſtimonium, ut teſtimonium* *Excellentiæ*
perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Ioan. 1. 7. *Non ſum ego Chriſtus,* *Baptiſtæ.*
ait: ſum homo: patet confeſsio in excelentiam, dum inimicis videbatur virtute hu-
manam ſuperaſſe naturam. Imitati Præcurſoris præſtantiam in humilitate Apoſtoli Pau-
lus & Barnabas: igitur Lyſtriæ dicentibus Ethnicis, viſo miraculo: *Dij ſimiles facti*
hominibus deſcenderunt ad nos; ſtrenuè reſponderunt: *Nos mortales ſumus ſimiles vo-* Actor. 14. 10. 14.
bis homines. Mirùm, quòd ſe cognoſcerent homines; ſed magis mirum in Ethnicis. *Pretioſa in*
Numa, ut ait Plutarch. in eius *Vit.* cùm à legatis Romanis plauderetur proles Deo- *hominibus*
rum, ut oblatum dignaretur ſuſcipere regnum; illis modeſtè dixit: *Me & ex hominibus* *ſui cognitio.*
natum & ab hominibus educatum, inſtitutumque, haud vobis clam eſt. Priùs Ulyſſes Plutarch.
apud Homer. *Odyſſ.* 7. v. 213.

Non ego immortalibus ſimilis ſum, qui cœlum Homer.
Latum habitant, ſed mortalibus hominibus.

45 Reſtat adhuc inveſtigandum, quid ſit in Biblijs, *Nunciari à narrantibus*, vel
à dicentibus, quod bis libris ſacris reperitur. Neceſſe enim eſt, ſi aliquid auditur au-
diri ab aliquo. Quorsùm ergo exprimitur, quod ab omnibus ſupponitur? Qui igno-
rant ubi factum, poſſunt ſtylum cogitare tanquàm novum. Per *Narrantes* & *Dicentes* *Aulici loquaces & inaniter.*
notantur Aulici; quorum negotium otium, nec aliud officium, quam loqui, utpoté
ſeminiverbij: ſiquidem adinſtar Athenienſium, ad nihil aliud vacant, niſi ad dicere, aut
audire aliquid novi, ut dicit Lucas, *Actor.* 17. 21. quibus ut ait, 2. *Hiſtor.* Salluſtius:
Satis loquentiæ, parum ſapientiæ: locutuleij, balatrones, garruli, linguaceſque; os Salluſt.
quorum tinctum, non imbutum dulcedine urbanitatis, ſed importunitate ſub urbani-
tatis futili, deridicula ſpecie, quo rutilant verborum atque verborum ebulliens pro-
digium, nugarum prodigum, aſtruentes cumulo faſtum, ita ut præ inſipientia neſcien-
tes loqui, neſciant tacere. Taxat etiam Aul. Gell. ubi ſupr. *lib.* 1. cap. 15. *Leves & fu-* Aul. Gell.
tiles & importuni locutores, quique nullo rerum pondere innixi, verbis humidis &
lapſantibus deffluunt. Sic enim videas quoſdam ſcatere verbis, ſine ullo iudicij negotio,
cum ſecuritate multa & profunda, ut loquentes plerunque videantur loqui ſeſe neſcire.
Mira dicunt de lente, & authenticè, & ſtomachicè, promentes ſtultiſsimam loquaci-
tatem, ubi fuderunt magnam de pectore vocem, librantes corpus tinnitu blandiſo-
no vocum, affectantes ſemifractum peregrinè boatum, ut poſsint mutuò refricare
pru-

Omnia glorianturſcire & preſcire.

pruritum. Mores luculenter, vivideque ſugillat Plaut. in *Trinumm.* Act. 1. ſcen. 2. verſ. 165.

Plaut.

Quàm urbani aſsidui cives!
At egomet me cum illis unà ibidem traho,
Qui illorum verbis falſis acceptor fui:
Qui omnia ſe ſimulant ſcire, nec quicquam ſciunt.
Quod quiſque in animo habet, aut habiturus, ſciunt.
Sciunt id, quod in aurem rex reginæ dixerit:
Sciunt quod Iuno fabulata eſt cum Iove:
Quæ neque futura, neque facta ſunt, ſciunt.
Falſonè, an vero laudent, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt, dum illud, quod lubeat, ſciant.
Pauci ſunt ſanè, qui ſciant, quòd neſciunt,
Occluſioremque habeant ſtultiloquentiam.
Quod ſi exquiratur uſque ab ſtirpe auctoritas,
Unde quicquid auditum dicant; niſi id appareat;
Famigeratori res.

Ideſt, ita rumor, ita dicitur, ita narratur. Graphica profectò & feſtiva aulicorum deſcriptio: igitur rumigeruli, ſpermologi, vel aptiùs ſpermatologi, impunes ſcuto fictæ famæ loquacis. *Nulloque auctore malorum*: Lucan. 1. *Pharſ.* v. 485. *Dubioque auctore ſuſurri*: Ovid. 12. *Metam.* fab. 2. *Hinc ſpargere voces in vulgum ambiguas.* Virgil. 2. *Æneid.* v. 98. Sic de Philomuſo Martialis iocatur, *lib. 9. Epigram.* 36.

Frequenter rumor in aula ſine auctore.

Martial.

Scis, quid in Arſacia Pacorus deliberet aulà:
Rhenanam numeras, Sarmaticamque manum.
Verba Ducis Dacij Cattis mandata reſignas,
Victricem laurum, quàm venit, antè vides.
Scis, quoties Phario madeat Iove fuſca Syene,
Scis, quota de Lybica littore pupis eat.
Tolle tuas artes, hodie cœnabis apud me,
Hac lege, ut narres nil Philomuſe novi.

46 Hi ſanè extolluntur, ſed à cordatis ridentur, quia plerunque ſycophantæ. Haud fœminas tranſit huiuſmodi maligna curioſitas, & depravata garrulitas: etenim maiori fluxu & refluxu ſeſe mutuò offendunt verba in gynæceo, quàm in propatulo foro. Ex retrò ſæculis iam inolevit hoccine intolerabile vitium. Audi Iuvenalem, & tantùm quæ decora, cœtera apud ipſum videſis, *Satyr. 6.* à v. 400. & Ovid. 2. *Amor.* Eleg. 8.

Fœminæ loquatiores & glorioſiores, curioſiſſimæ.

Iuvenal.

Hæc eadem novit, quid toto fiat in orbe,
Quid Seres, quid Traces agant: ſecreta novercæ
Et pueri, quis amet, quis decipiatur adulter.
Inſtantem regi Armenio, Parthoque cometem
Prima videt: famam, rumoreſque illa recenteis
Excipit ad portas: quoſdam facit iſſe Niphatem
In populos, magnoque illic cuncta arva teneri
Diluvio, nutare urbes, ſubſidere terras,
Quocunque in trivio, cuicunque eſt obvia, narrat.

Hæccine intolerabilia in ſequiore ſexu, iam tolerabilia videntibus; luem etiam pertranſijſſe in Clauſtra; quin Monachi ſpecie, moribus aulici cogitent, ſalubrius eſſe ſequi & ſcire inſtituta religionis, quàm oſtendere ex Tacito arcana penetrare Politices. Ita quæcunque ignorant, blaſphemant: quæcunque tanquàm muta animalia norunt, in his corrumpuntur; ab incumbentia inſtituti proprij deficientes in vana, quoniam plauduntur huiuſmodi aliena, abominabilia ſtudia: haud ſuperiore manu ad iura arcentur ab his, quippequàm mundus in maligno poſitus eſt. Poëta novus horum perſtringit & oſtendit inſipientiam, atque in dictis ſine mente inverecundam audaciam.

Qui Monachi aulici?

Hic ubi deſidiæ,
Bellorum caſus. Pars altera Cæſaris arma,
Pars Gallorum ſequitur. Favet ille feroci
Alpino iuveni, portaſque & clauſtra tueri
Imperat Italiæ. Magnis hic claſſibus æquor,

Na-

Sectan.

Navigat, & Regi minitatur fata Britanno.
Geſta ducum expendunt. Malè tuto fidere vallo
Hic voluit; poterat campo decurrere aperto
Ille etiam meliùs. Figunt tentoria, turmas
Educunt, forteſque docent equitare Sicambros,
Atque arcem obliquo pedites circundare calle,
Quà latus infirmum, nec muri ſpiſſa corona.
Sed niſi ſuccurrat Pacis qui proximus ædi,
Flumina Pannoniæ, & graphio delineat urbes,
Danubium Thameſi miſcent, Senamque Tibiſco,
Creditur & medijs conſurgere Buda Britannis.

Cavillatio perpropria.

Siccine Quint. Sectanus Satyr. 5. à v. 2. invehitur in imperitorum Monachorum ſtultam loquacitatem, qua alogi, dum videntur videri facundi & eruditiſsimi, qui loqui non poſſunt, nec tacere queunt. Hanc & alias cordis vomicas in corruptelam morum, contrahunt ex nimia, abolendà pravà converſatione ſæcularium. O Monachi! O Monachi! O tempora! O mores! Vide quæ diximus. *T.* 2. *D.* 1.

Nec loqui, nec tacere queunt.

47 Conſtat iam qui *Dicentes* & *Narrantes*, queis totum vox, nihilque præterea, huc & illuc totum vertebræ, ſigilla animata, puppulæ barbatæ, humanæ ſimiæ, venuſtuli, prænitidi, comatici, molliculi, crania fracta, & levigata cucurbita. Sunt centum luminibus cincti adinſtar Argi, Famæque ſimiles, ut canit Virgil. 4. *Æneid.* à v. 181.

Deſcripti aulicorum.

Virgil.

Moſtrum horrendum, ingens, cui quot ſunt corpore plumæ,
Tot vigiles oculi ſubter (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora ſonant, tot ſubrigit aures.

Haud videntur verba, ſed verborum colluvies, & inanium vocularum inundationes, garriente gutture, ſuffocato ſpiramine, linguà fatiſcente, ſed infatigabili.

Scalig.

——— Nutu, manibuſque loquaces:

Ut canit Ioſeph Scaliger in 4. *Manil.* cap. 1. continuò blatterantes, uti graculi ſtrepentes. Dicunt nec viſa, nec audita, & arcana, quæ non credita, ſed ab illis ficta; ut illic à Principe credantur credita arcana, ſicque fumos venditent, auctoritatem concilient, quaſi inflatum prægnans pectus eſſet equus ille Troianus, cuius in articulo eruptionis, auditis tinnirent aures. Sic aulici, Regiæ ludibria & propriè, loquuntur, ſed mentiuntur, mendaciumque leve ex palatio vires acquirit eundo. Si magnum, ut ait Iuvenalis, *Satyr.* 4. v. 17. *De magnis maiora loquentur*: cuncta & nihil agentes.

Verba inflata.

Iuvenal.

Sophocl.

Qui ſupponentes, furantur ſermones magni Regis:

Inquit Sophocles in *Aiace*, v. 188. Haud ſecùs accidit, dum in Curia adventus Abner nunciatus Ioab, & receſſus Uriæ à propria domo renunciatus David. Ita dicitur: *Nunciatum eſt Ioab á Narrantibus*: *Nunciatum eſt David á dicentibus.* Scivere à curialibus otioſis, loquacibus, addentibus ad vera plurima falſa, & his alia atque alia non degeneria; ita ut moles in immenſum creſceret, & animum (plus læſæ conſcientiæ) quaſi ſagitta percuteret. Hæc robora ſuſurri ſine auctore, flamine famæ. Hic loquendi modus etiam reperitur apud Græcos. *A dicentibus hoc diſcere*: Sophocl. in *Antigon.* v. 725. *Audivi, cùm narrarent*: Pauſan. cap. 237. Arbitri etiam olim dicebantur, qui modò vernaculè, *Mequetrefes*: haud quia ad illos audita ſpectabant, ſed quia ex auditis arbitros ſeſe faciebant. Hiſp. *Chiſ-garabis.*

2. Reg. 3. 23. 11. 10.

Plaut.

Secede huc nunc iam, ſi videtur, procul;
Ne arbitri dicta noſtra arbitrari queant.

Inſit Plaut. in *Captiv.* Act. 2. ſcen. 1. v. 23. idem in *Pœnul.* Act. 1. ſcen. 1. v. 50. Arbitrique dicuntur Aulici, ſeu *Narrantes*, quippe narrarent, ſi viderent, vel audirent. Hinc ipſe in *Stich*, Act. 2. ſcen 3. v. 67. *Venales longi ſunt, ut nuncient nuncium.* Congruit ſtylus phraſi Hebraicæ: *Nuntiatum ad dicere*: legit Maluend. loc. cit. Apprimè, ſiquidem illorum exercitium loqui. Sic illi qui viderant, aut audierant colloquia Abner & David, amici novitatis, pluſque novationis, dicuntur *Narrantes*, & *dicentes*, famigeratores, ſuſurrigeruli, ocioſi aulici, qui quælibet audita *in vulgus vulgant*, ut ait ex Varrone Pontan. in 1. *Metam. Ovid.* fab. 13. v. 2. Ioſeph. lib. 13. *Antiq.* cap. 19. ab intuitu definit, & optimè. *Quibus ſtudium* (ait) *ſeminare diſcordias.* Contemplare aulicum apud Salomonem, Proverb. 6. 12. *Vir inutilis, graditur ore perverſo, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia ſemitat.* Patent Curialium & geſtus & geſta. Caetan. *Homo malus vir* ini-

Maluend.

M. Varr.

Geſta & geſtus.

iniquitatis, *vir mendacij*, *vir doloris* : idem Maluend. *Vir inſipiens* : Septuag. *vir calumniator* : Chald. qui quidem, ut inquit quò dudùm Martialis:

Martial.

Plurima dum fingit, ſed quaſi vera refert.

Suſurones, & maligni.

Ingenioſè, ſubtiliter, ac picturatè officium horum ſycophantarum præ oculis exponit præfatus Q. Sectan. Satyr. 1. à v. 120.

Q. Sectan.

In promptu cauſa. Socia ſi cernis amore
Pectora contingi, pulchraque cupidine mentes,
Tu propera & tacitus quæ ſint aptiſsima cerne
Semina diſidij : alterius mox defert in aures
Hauſto quæ ſocius dixit, fecitque phalerno,
Et mendas animi retege : finxiſſe iuvabit
Multa, ubi vera deſunt, quæ opponere poſsis.
Cùm ſemel illieris furtivo pectora felle,
Cœperit & tenerum diſcordia rumpere fœdus,
Hunc, atque illum palpa, & gnavus utrumque
Iunge tibi.

Meatus rumorum.

Hi dicuntur etiam Delatores, qui tantò apud malos Principes in delicijs habiti, quantò apud optimos malè audierunt. Vide Plinium iuniorem in Trajan. *Panegyr.* De Titó, in eius *Vita*, cap.8. refert Suetonius : *Delatores, mandatoreſque erant ex licentia veteri: Hos aſsiduè in foro flagellis ac fuſtibus cæſos, ac noviſsimè traductos per Amphitheâtri arenam, partim ſubijci in ſervos, ac vænire, imperavit : partim in aſperrimas inſularum avehi.* Iure Tacitus, 4. *Annal.* cap. 30. infit : *Genus hominum, publico exitio repertum.* Vide ipſum etiam, *lib.*12. *cap.*59. & *Hiſtor.* lib.1. cap.2-2.55. & 4.42. *Rumorum incertorum auctores, curioſos & novarum rerum percunctatores olim ſupplicijs fuiſſe coërcitos*: ait Langlæus lib. 8. *Otij ſemeſtr.* cap. 11.

Sueton.
Pœna delatorum.
Tacit.
Langl.

Prov.26.20

48 *Suſurrone ſublato, iurgia ceſſabunt* : ait Salomon. Videris apud Ioſephum, ubi dudùm, embolium Curialium pluſquàm Argolicum, ex quo mors Antigoni à fratre Ariſtobulo, inverſis nuncijs, fictis mandatis, ut uterque frater ab aulicis deciperetur. *Caſus oſtendit* (infit) *quantum poſsit livor & calumnia & quàm efficaces ad ſubvertendam etiam naturalem benevolentiam.* Alijs exemplis tam ſacris, quàm profanis abſtineo, quoniam ſufficienter ſuppetunt obvia etiam ſtulto: ſed præterire non poſſum aulicorum in huiuſmodi technis pravum intuitum, exitum otioſitatis, ſcenam cogitationis. Iuxta affectum, & commodum unuſquiſque cogitat, & quod mente concipit, non ut cogitationem, ſed ut eventum oſtendit ; factà ex cunctis criſi, quippe illorum ſententiâ ſine pipere, colloquia offeruntur palato ſine ſale, non ignorantibus, imò noſcentibus *cogitationibus* eſſe *malignas*, ut ait Iobus, cap.5.12. *Cogitationes ſine intellectu.* Sapient.1.5. Unde ſine cogitatione entitatis mutuò feſtum in colloquijs agunt reliquiæ cogitationis ; quoniam eſtò ſtultiſsimi habeantur, dicunt fidenter, rerum reflexiones indicare homines rationales. Audi, vel vide ratiocinia in criſim occurrentium tranſlata. Si rem exitus probat, profert aulicus, percuſſo femore, *Dixi* : imò *Prædixi.* Si econtrà, *Varij ſunt eventus belli*:

Suſurrus quantū malum?
Ioſeph.
Dicunt quæ cogitant.
Aulici ſales ſunt peſtes.

Virgil.

Reſpice res bello varias.

In huiuſmodi rerum ſyſtemate cuncta ſine fundo pro articuli concluſione. Quis talia ex talibus cogitaret? Res fugit vel intellectum Angelicum, equidem nec exitum habet, nec introitum. In lubrico ſtatu nec firmiſsima cogitatio poteſt ſubſiſtere. Mactè. Sic alij alia ac de alijs, quaſi penetrarent templi ſecretorum adytum, nec loquerentur in ventum, quorum os in omnia.

Illorum ratiocinia phātaſtica.

——*Omnes effudit habenas.*

49 Quid aulicorum *Narrantium* reflexiones valeant, & quorsùm *Dicentes* dirigant, claret ex lapſu Ioäb. Deturbato Adonia, *Venit nuncius ad Ioäb, quod Ioäb declinaſſet poſt Adoniam, & poſt Salomonem non declinaſſet.* Diximus aliquid, *Tom.* 1. *T.*3. *D.*3. *n.*11. Nuncius ad Ioäb de Ioäb? Ipſe planè ſui conſilij conſcius, quin neceſſarium didiciſſe ab alio. An quia ipſe miſit amicum, ut ſciret, quid de illo in aula diceretur, & renunciaret? Haud literæ diſſonum ; ſed faciliùs propriùs, appoſitiùſque, ſi pro *Nuncius*, intellexeris *Nuncium* : ideſt, rumorem, qui tunc per aulicorum ora vagabatur *in aula regia*, ut cogitat Caietan. Cuius igitur rei rumor? An quòd cum Adonia & non cum Salomone? Ipſe ſciebat. Si palàm partes Adoniæ ſecutum, quid novi dicunt *Dicentes*? Aliquid. Haud aulicis ſatis in criſim, ni in vulgatis aliquid & maxi-

3. Reg. 2. 28.
Cur dicantur Dicentes, & Narrantes?

maximè novum cogitarent. Verùm quid? Dicit lectio antiqua textus, quam pro viribus defendit Caietanus, priùſque Abulenſis, quouſque palinodiam cantavit. Illum adi *quæſt.*23. & Sanctium, n. 40. Ubi Vulgatus rectè vertit, *Poſt Salomonem*, legebatur olim ; *Poſt Abſalomem non declinaſſet.* Quorsùm hoc eloquium & præteritorum ratiocinium? Ut videretur criſis cum reflexionibus aulicorum. *Librabatur enim in aula regia, quòd Ioäb faviſſet Adoniæ, & non faviſſet Abſalom, valdè dilecto ab ipſo Ioäb; & conferendo hæc, inferebatur, quòd in odium Salomonis Ioäb faviſſet Adoniæ ; argumentum ſumendo, quòd ſi amor moviſſet Ioäb, faviſſet Abſalom, quem valdè diligebat. Non ergo tam amor Adoniæ, quam odium erga Salomonem movit Ioäb ad adiuvandum Adoniam ; Huiuſmodi ſermonem verſari in aula regia, cùm audiſſet Ioäb à referentibus ; timuit.* Hactenùs & opportunè Caietanus. Quid enim non faceret otioſitas, maximè ſi aliqua micabat utilitas? Aliquid cogitandum in fomitem cogitationum & novitatem criſis ; poſt quàm cogitationes, & plures cogitationes iudicio novo quouſque deficerent ſcrutantes ſcrutinio. Hi ſunt aulici, qui à Caietano indigitantur in palatijs *Referentes*, & à ſacra pagina *Dicentes*, atque *Narrantes.* Hæc fuſius ſolito diſſerui, quippe nec tactum apud AA. occurrit.

Caiet.
Quàm noxiæ illorum iudicij reflexiones!

Variæ. lect.

50 Verſiones Tautologiæ principalis ſuis in locis collocatæ ſunt: ut ſimul habeantur, itero. *Ait Dominus Deus Iſraël : Loquens locutus ſum.* Maluend. *Sic fidelis ſermo Iehova Elohim Iſraëlis : Dicere dixi : Dixeram omninò : Dixeram quidem.* Caietan. *Dicit Deus Iſraël. Dicendo dixi.* Idem Hebr. & Arias Montan. Septuag. *Loquendo dixi.* Ad harum phraſium tenorem lectiones aliorum apud Haye in *Bibl. Maxim.* Modò ad mores, ut moris eſt.

ADINATON EXEGETICUM.

1. *Loquens locutus ſum.* At quid hoc? Etſi omnes loquantur, dum loquuntur ; non tamen loquentes loquuntur ad omnes. Deus loquens auditur etiam ab illo cum quo directè non loquitur: igitur cùm vox vocem includat, & virtus à locuta voce prodeat ; dum unus vocem audit in aure, vocis virtutem alius haurit in corde.

2. *Loquens locutus.* Quis non loquens locutione? Quicunque detrahit proximorum famæ. Non loquens loquitur maledicus ſcorpius obtrectator : equidem quandiu verba detractione dictat ; non loquitur, ſed venenat.

3. *Loquens locutus*, dicit Dominus, quia verus. Non ex verbo, ſed ex veritate conſtat vera locutio : quare detractor fugiens callidè verà ; loquens haud loquitur, quippe loquitur falſa.

4. *Loquens locutus.* In expreſsionem mentis inſtituta ſunt verba, quorum inſtrumentum lingua. Erit loquacitas & non locutio, ubi uſus linguæ abſque rationis propoſito : unde non eſt locutio loquentis ex negotio otioſitatis ; ſiquidem vel loquens minimè loquitur, quia loquitur ut loquatur.

5. *Loquens locutus ſum.* Etiam loquitur mundus : at Deus ut verus, mundus ut mendax & falſus : minimèque loquente dicitur, quòd loquatur, ſed duntaxàt de Deo loquente, quòd loquitur ; igitur ſolùm loquitur, cuius in promiſsis firmiſsima verba & gaudia : tacetque loquens, cuius gaudia verba & verba.

6. *Loquens locutus ſum.* Verbum Dei ſtabile verbum eſt, homo vox. In illo vita, in hoc vitalitatis umbra : negaturque homini loquenti loqui ; quoniam præceps tranſit tantà levitate, ut in vita ſit vox vitæ, vel vita tantùm in voce.

DIDASCALIA PRIMA.

Virtus vocis Dei extenditur, plus quàm vox.

1 SIngulares in voce Di ſunt diverſæ, indiſcretæque voces ; & quia una plures, eſt mirificè ſingularis. Dat voci ſuæ vocem virtutis, ut ad ſingulos perveniat mirabilis virtus vocis. Habet profectò ſcientiam vocis in unica voce prolatà, quippe una continet omnia. Semel loquitur, & ſecundò idipſum non repetit: equi-

Pſal.67.34.
Sap.1.7.
Iob 33.14.